

Remissvar:

Etikprövning – en översyn av reglerna om forskning och hälso- och sjukvård (SOU 2017:104)

Regeringskansliets dnr: U2017/05010/F

SFS väljer att lämna synpunkter endast på de förslag som rör kap. 6 Forskning och endast i mån de bedöms påverka studenter på grundnivå eller avancerad nivå eller bedöms särskilt påverka doktorander.

Studenters arbeten omfattas av lagen om etikprövning

(Utredningens kap 1.1: förslag om ändring av lagen om etikprövning av forskning som avser människor, 2 § 2 st.)

SFS avstyrker förslaget att lagen om etikprövning av forskning som avser människor även ska gälla sådant arbete som bedrivs av studenter på grundnivå eller avancerad nivå.

Förslaget har ett gott syfte och bör införas på sikt. SFS ser positivt utredningens utgångspunkt att ”upprätthålla skyddet för forskningspersonerna, oavsett vem som utför arbetet.” (s. 227). Studenter bör få så bra förutsättningar som möjligt till en god och effektiv lärandeprocess. Det är dock rimligt att förhindra att studenterna inom ramen för sin utbildning riskerar att kränka forskningspersoners integritet eller andra rättigheter. Att kräva etikprövning av studenters arbeten kan dessutom främja allmänhetens förtroende för studier som bedrivs av studenter. Det kan

på sikt främja allmänhetens benägenhet att vilja delta i dylika studier. De etiska skälen väger alltså så pass tungt att de skulle kunna motivera vissa praktiska olägenheter. Dock inte till den grad som förslaget skulle ha om inte ytterligare förändringar genomfördes.

Förslaget är avhängigt (a) att handläggningstiderna kan förkortas och (b) att ansökningsavgiften hanteras annorlunda:

- a) Handläggningstiderna måste förkortas för att det ska vara praktiskt möjligt att få en ansökan om etikprövning behandlad inom ramen för ett examensarbete. Det räcker inte att konstatera att det finns skäl att överväga att förenkla handläggningen för studentarbeten (s 232–3). Konkreta förslag måste finnas med i samma proposition som utredningens förslag.
- b) Förslaget bör inte belasta lärosätenas ekonomi, och givetvis inte heller den skilda studenten. Utredningen skriver att ”avgiftssystemet och etikprövningsnämndernas finansiering [kan] behöva ses över”. Detta bör ses över innan förslaget genomförs.

Ett särskilt organ för etikprövning av studenters arbeten

(Utredningens kap 1.1: förslag om ändring av lagen om etikprövning av forskning som avser människor, 23 b §)

SFS avstyrker förslaget att lärosätena ska vara skyldiga att ha ett särskilt organ som bedömer studenters arbeten eller studier ur ett forskningsetiskt perspektiv innan etikprövning söks. Lärosätena bör i möjligaste mån själva råda över hur de ska organisera sin verksamhet.

Förslaget kan jämföras med utredningens bedömning, att det kan vara lämpligt att införa krav på utbildning för de som är handledare för studenter på grundnivå och avancerad nivå men att det bör ligga på lärosätet att utforma riktlinjerna. Samma resonemang är tillämpligt för bedömningen av studenters arbeten eller studier innan etikprövning söks. Det bör alltså ligga på lärosätet att utforma verksamheten så att studenters arbete genomgår en bedömning innan etikprövning söks.

SFS skulle exempelvis se positivt på ifall ett lärosäte krävde att de som handleder studentarbeten har genomgått en gedigen pedagogisk utbildning, där även kunskap om etikprövning kan ingå. En sådan

lösning skulle ha pedagogiska fördelar. Det bra att istället stimulera sådana lösningar.

23 b § skulle istället kunna formuleras:

Om forskning som avses i 3–5 §§ ska bedrivas enbart av student inom ramen för högskoleutbildning på grundnivå eller avancerad nivå och arbetet eller studien ska utföras vid ett universitet eller en högskola som avses i 1 kap. 1 § högskolelagen (1992:1434), ska arbetet eller studien genomgå en kompetent bedömning ur ett forskningsetiskt perspektiv innan etikprövning söks enligt denna lag.

Krav på doktorander om kännedom om etikprövning

(Utredningens kap 1.5: förslag om ändring i högskoleförordningen)

SFS anser att om det i examensordningen för doktorsexamen införs krav på att doktoranden ska få kännedom om relevanta författningar avseende etikprövning som avser människor, så bör detta formuleras i mer generella termer, exempelvis ”att visa kunskap om forskningsetiska krav på forskning”.

Charlotta Tjärdahl
Ordförande

Sebastian Lagunas Rosén
Politisk sekreterare

charlotta.tjardahl@sfs.se
08-545 701 05

sebastian.lagunas.rosen@sfs.se
08-545 701 10

Utredningen föreslår att arbeten av studenter på grundnivå och avancerad nivå ska omfattas av lagen om etikprövning. Utredningen föreslår även att lärosätena ska ha ett särskilt organ i syfte att hantera studenters ansökningar om etikprövning innan det skickas vidare till nämnderna.

Rekommendation: Svara, tillstyrka införandet av krav på etikprövning (med ett villkor kopplat till kostnaden), avstyrka förslaget att reglera hur lärosätena ska hantera ärenden internt.

Charlottas spontana tankar: Märkligt att styra på det sättet.Handledaren borde kunna hjälpa.

Om det påverkar vid informerat samtycke så bör det informerade samtycket inhämtas på ett mer genomtänkt sätt.

Beslut: Vi svarar, ganska kort (i enlighet med rekommendationen ovan). Poängtera att studenter också är vetenskapspersoner, men på olika nivåer, och därför är handledning och stöd viktigt. Charlotta ansvarig presidial.

Hej Daniel,

Ursäkta sent svar.

Vi har fortfarande inte skrivit något svar på remissen. Men vi har diskuterat frågan, och lutar nog åt att det är rimligt att ställa samma forskningsetiska krav på studenter som på andra forskare: Både principerna om att den enskildes integritet ska värnas, och att det forskningsetiska regelverket är ett sätt att upprätthålla allmänhetens förtroende för vetenskapen, är lika tillämpbara för studentarbeten som för forskare.

Men därutöver går det såklart att ha synpunkter på hur utredningen vill implementera detta. Å ena sidan finns det bra aspekter: Att göra vissa förenklingar för hur den forskningsetiska prövningen ska gå till, samt ställa krav på att den ska gå snabbare, avhjälp väl de mest uppenbara problemen kopplade till långa handläggningstider i kombination med att studenter inte har all tid i världen att komma igång med sitt arbete. Å andra sidan innebär utredningens förslag en osedvanlig och onödig detaljreglering av lärosätenas interna arbete med detta.

Men detta är än så länge bara lösa tankar, vi har inte tagit slutgiltig ställning till något av förslagen ännu.

Vad gäller kostnaden som ni nämner i bilagan så adresseras förresten det problemet i utredningen s. 228.

Hej Tom,

Nej, vi har inte hunnit skriva ihop svaret. Det lutar dock starkt åt att vårt svar kommer fokusera på två saker.

Det är en rimlig utgångspunkt att "upprätthålla skyddet för forskningspersonerna, oavsett vem som utför arbetet" (s 227). Argumenten för studentarbeten är desamma som i vilka forskningssammanhang som helst: Dels för att skydda testpersonernas integritet, dels för att upprätthålla allmänhetens förtroende för verksamheten. Båda aspekterna är viktiga för att det på sikt ska gå att rekrytera testpersoner till sådana studier/arbeten. Det finns visserligen en avvägning mellan att å ena sidan ställa krav utifrån ett forskningsetiskt sunt resonemang, och att å andra sidan undvika försvårande krångel. Såvitt jag kan hitta har SFS ingen åsikt om detta. Min personliga bedömning är att det skulle bli svårt att formulera sunda argument för att studenter ska undantas från utgångspunkten, att skydda forskningspersonerna, på basis av att de gör studentarbetet otympligt. Den intressanta diskussionen verkar istället handla om hur förutsättningarna att bedriva utbildning ska bli så bra som möjligt utifrån de forskningsetiska "gränserna".

Det är inte bra att detaljstyra hur lärosätena ska arbeta med etikprövning av studentarbeten. Lärosätena bör alltså inte tvingas ha en viss typ av organ organiserat på ett specifikt sätt för att sköta det. Jag misstänker att vi kommer att avstyra utredningens förslag kopplat till detta.

Övriga praktiska frågor, såsom att förenkla och förkorta handläggningstiden för ansökningar kopplade till studentarbeten, verkar vara helt ok. Detsamma gäller resonemanget om kostnader, samt att lärarna ska ha visst ansvar för vad studenten gör. De sticker vare sig ut som exceptionella eller bristfälliga, så gissningsvis kommer vi bara att kort tillstyrka dessa komponenter.

Det kanske mest spännande vore ju att komma på ett konkret motexempel, alltså ett scenario där något av tillämpningsområdena i §3 eller §4 i lagen om etikprövning inte rimligen bör gälla för studentarbeten. Om du kommer på något exempel så vill jag hemskt gärna veta! :)

Hej,

Ja, det verkar ju bli den olyckliga konsekvensen av förslaget. Jag tror att ett bra remissvar bör balansera väl mellan att lyfta fram de bra aspekterna och kritisera de sämre. Utgångspunkten kan ju vara ungefär så här:

Allmänheten måste ha förtroende för att den som ansvarar för ett forskningsprojekt ger ett fullgott skydd för "försökspersonernas" integritet (både vad gäller den fysiska integriteten och hanteringen av personlig information). Försökspersonerna ska därför alltid ha information om hur deras integritet eventuellt kan kränkas och därefter ge sitt medgivande innan de får "användas" i en studie. Detta gäller dels av moraliska skäl, dels för att inte urholka förtroendet

för vetenskap och forskning. I förlängningen är det en förutsättning för att det även i framtiden ska gå att hitta folk som ställer upp som försökspersoner.

Detta resonemang används ofta för att motivera det forskningsetiska regelverket i allmänhet. Det verkar vara tillämpligt även för studentarbeten. Ju bättre mekanismer det finns för att säkerställa att de som ingår i ett studentarbete får ett gott integritetsskydd, desto större är chansen att allmänheten vågar delta i sådana projekt. Dessutom är det inte säkert att alla förstår skillnaden mellan ett examensarbete på grund-/avancerad nivå och andra forskningsprojekt. Förtroendet för det ena kan således "spilla över" på det andra.

Men det viktiga ur ett studentperspektiv är nog att: Om en student får möjlighet att missköta sig idag, kan det försämra förutsättningarna för en student att rekrytera försökspersoner om två år.

Jag tror alltså att det kan vara svårt att angripa den forskningsetiska aspekten av förslaget. Jag tror att ett bra remissvar bör bejaka den aspekten för att få gehör.

Men den praktiska lösningen känns lite konstig, så jag kommer nog koncentrera mig på den biten. Jag återkommer ifall presidiet har en annan uppfattning.